

Написано 1766 року
для молодого шляхетства Харківської губернії,
а оновлено 1780 року¹

Перед дверима

Хвала блаженному Богові, що потрібне зробив нетрудним,
а трудне — непотрібним².

Немає солодшого для людини й потрібнішого, як щастя; немає ж і нічого легшого. Хвала блаженному Богові!

Царство Боже всередині нас. Щастя в серці, серце в любові, любов же — у законі вічного.

Це і є безперервна погожість і сонце, що не заходить, темінь сердечної прірви освічуючи.

Хвала блаженному Богові!

Що було б тоді, коли б щастя, найпотрібніше і наймиліше для всіх, залежало від місця, часу, плоті та крові? Скажу ясніше: що було б тоді, коли б Бог поклав щастя в Америці, чи на Канарських островах, чи в азійському Єрусалимі, чи в царських палацах, чи в Соломоновім віці, чи в багатстві, чи в пустелі, чи в чині, чи в науках, чи в здоров'ї?.. Тоді б і щастя наше, і ми з ним Були б бідні. Хто міг би дістатися до тих місць? Чи можливо народитися усім в одному якомусь часі? Як же поміститися в однім чині та статі? Чи ж бо то щастя, утверджене на піску плоті, на обмеженому місці й часі, на смертній людині? Чи не це трудне? Гей! Трудне й неможливе. Хвала ж блаженному Богові, що трудне зробив непотрібним.

✠ Вже нині бажаєш бути щасливим?
Не шукай щастя за морем, не про-
си його в людини, не мандруй
планетами, не волочися пала-
цами, не плазуй земною кулею,

не блукай Єрусалимами... За золото можеш придбати село, річ трудну, але обхідну, а щастя як річ найнеобхідніша з необхідного всюди і завжди дається задурно.

Повітря й сонце завжди з тобою, всюди й задарма; все, що біжить од тебе геть, знай, — чуже, і не вважай його за своє, все те чудне й зайве.

Навіщо воно тобі? Тим-то воно й трудне. Ніколи б воно не пішло від тебе, коли б було необхідне.

Хвала ж блаженному Богові!

Щастя ні від небес, ні від землі не залежить. Скажи з Давидом:

«Кого маю в небі?

І, крім Тебе, нема для мене втіхи на землі».

Що ж для тебе потрібне? Те, що найлегше. А що найлегше? О друже мій, усе трудне, й важке, й гірке, і лихе, й брехливе. Але що є легке? Те, друже мій, що потрібне. А що потрібне? Потрібне тільки одне:

«А потрібне єдине...».

Одне тільки тобі потрібне, одне тільки й блага, і легке, а все інше труд та хвороба.

Що ж це таке єдине? Бог.

✠ Все живе є трухлявина, суміш, сволота, січ, лом, круш, стоки, дурниця, збитки, і плоть, і п'явки... А те, що любе й потрібне, є єдине скрізь і завжди. Та це єдине своєю рукою все утримує і порохо твоєї плоті.

Хвала ж блаженному Богові за те, що все нас покидає, і все для нас трудне, крім того, що потрібне, миле й єдине.

Численні тілесні потреби чекають тебе, та не в них щастя, бо серцю твоєму потрібне тільки одне, і саме там Бог і щастя, воно недалеко. Близько воно. У серці і в душі твоїй.

У цей ковчег веде й наша десятиглава бесіда, начебто через десять дверей, і я бажаю, щоб душа твоя, як Ноева голубка, не знайшовши ніде спокою, повернулася до серця свого, до того, хто спочиває у серці твоїм, щоб збулося оте Ісаєве:

«Поставиш основи довічні, і будуть тебе називати поправником проломів, основником стежок для житла».

Цього бажає

Григорій, син Сави Сковороди

Зміст бесіди

«... Правда Господня навіки!».

«Навіки, о Господи, слово Твоє в небесах пробуває».

«Закон Твій у мене в серці».

«Слово стало тілом і перебувало між нами».

«А між вами стоїть, що Його ви не знаєте».

Глава 1 Про Бога

Весь світ складається з двох натур: одна — видима, друга — невидима.

Видима натура називається твар, а невидима — Бог³.

Ця невидима натура, чи Бог, усю твар пронизує й утримує; всюди завжди був, є і буде. Наприклад, тіло людське видно, а розум, що пронизує й утримує його, невидимий.

Через це у стародавніх [людей] Бог називався розум всесвітній. Йому в них були різні імена, наприклад: натура, буття речей, вічність, час, доля, необхідність, фортуна та інші.

А в християн найвідоміші йому імена такі: Дух, Господь, Цар, Отець, Розум, Істина.

Останні два імені здаються принагідніші від інших, тому що розум є цілком неуречевлений, а істина вічним своїм перебуванням цілком супротивна непостійній речовині. Та й тепер у деякій землі Бог зветься Іштен⁴. Що ж до видимої натури, то їй також не одне ім'я, наприклад: речовина, чи матерія, земля, плоть, тінь та інші.

Глава 2

Про Віру (Вселенську)

Оскільки й тепер мало хто розуміє Бога, то й не дивно, що й у давнину часто через публічну помилку вшановували речовину за Бога, а потім усе своє боговшанування віддали в наругу.

Однак всі віки й народи завжди погідно вірили в те, що є якась таємнича сила, яка по всьому розлита й усім володіє.

Через те для його вшанування й пам'яті по всій земній кулі завжди були загальнонародно присвячені йому доми, та й тепер скрізь те ж таки є. І хоч, наприклад, підданий помилково може пошанувати камердинера замість пана, однак щодо того ніколи не сперечається, що є над ним володар, якого, може статися, він і в лице не бачив. Підданим його є кожен народ, і однаково кожен визнає перед ним своє рабство.

Така віра є всезагальна й проста.

Глава 3

Про промисел загальний

Ця-бо найблаженніша натура, або дух, утримує в русі весь світ, начебто механікова вправність механізм годинника на вежі, і, за прикладом дбайливого батька, сам є буттям кожному творінню. Сам надихає, живить, розпоряджує, лагодить, захищає і за своєю такою волею, яка називається всезагальним законом чи статутом, знову перетворює в грубу матерію, чи болото, а ми те звемо смертю.